

PANUN pakinoita

Kainuuta kiertämässä

Istun pitkästä aikaa tutun-omaisen pöydän ääressä Vaarankylän Kapakan uudemmassa kamarissa. Kesän muistona vaalenee vielä kimppu ruiskaunokkeja pöydällä olevassa pienessä maljakossa ja melkein koko ikkunan peittävän verenisarapensa — muuten en tämän suussa peltipurkissa kasvavan kotikukan kokoa osaa määritellä — lehtien ja punapisarain loimitse pilkoittaa kiemurteleva kaistale saaririkasta Jormasjärveä. Pihlajan tulipunaiset tertut loistavat lohenharmaan kellarinkaton yllä samoin kuin pellonpientareella ja savusaunan kupeella.

Viljelysaukean laidassa eroitteleviä muutamia kuhilaita nopeasti väriään vaihtanutta sekametsää vasten.

Puinti- ja potunnostopäivä on vaihtumassa leppoosaksi lauantaiksi.

Vietin useita päiviä Kajaanissa omissa kiireellisissä tehtävissäni. Kajaanissa vallitsee vilkas rakennuskausi. Kauppakatu, johon kaupankäynti ja kuhina yleensä Kajaanissa keskittyy suuremman määrin kuin missään tuntemassani kaupungissa yhdelle kadulle, kaventavat rakennustelineet ja suoja-aidat ainakin parissa-kolmessa kohdassa. Mutta kaikkialla muuallakin kaupungissa rakennetaan ja telineet sulkevat melkein kokonaan muutamia muutenkin kaapeita poikkikatuja. Sopusuhtaisia valkeita viisikerroksisia ja muita siihen kohoaa kaikkialle ja oli jo sitten viime käynnin moniaita kohonnut. Ko-

va siellä asuntopula onkin, mutta missä nyt on uusiin taloihin päästy saatetaan elää niinkin vanhan hyvän ajan merkeissä, että lämmintä vettä on aina saatavissa — muuallakin kuin hotelleissa. Näin oli asianlaita mm. Kajaani-yhtiön talossa Koivu-kosken ja Brahenkadun kulkumauksessa, missä kortteerasin »Yksityisyrittäjien» tyylikkäässä toimitalossa.

Kunnallisesta rakennustoinnista mainittakoon Kajaanissa ennen muuta valtava kansakoulutalo, josta tulee ainakin Suomen suurin. Mutta niinpä se maksaaakin vaatimattomat 209 miljoonaa! Siihen mahtuvat sitten kaikkien kajaanilaisten kansakouluikäiset. Kaupungintalosuunnitelma on sekin toteutumisen vaiheessaan ja kieltämättä keskittämiseen ja nyky aikaistamiseen tällä linjalla jo onkin aihetta.

Kajaanin muista nähtävyyksistä haluaisin tässä mainita kaksi aloillaan aivan erikoista, nimittäin metsänhoitaja Einar Reuter'n alias taiteilija H. Ahtelan Schjerfbeck-kokoelma omilla jos muillakin taideteoksilla täydennettynä ja metsänhoitaja E. A. Einin yksityinen museoesineiden kokoelma, johon liittyy hänen omaa alaansa sivuavia laatu-näytteitä, kuten poikkileikkauksiekkoja jättiläispuista ja mitä ihmeellisimpiä luonnonoikkuja, kuten erilaisia puun kasvannaisia j.n.e. Näissä kokoelmissa oli jo hengenruokaa yhden viikon osalle muita kotikäyntejä, avartavia keskustelua ja osakseni tullutta kestiystävyyttä luettelematta.

Kainuuta filmattiin, siitä taisin jo viikko sitten mainita. Yksityisyrittäjien sikäläinen aluejärjestö on asian takana ja jutusta muodostuu varsin mielenkiintoinen. Siihen hommaan — tarkoitan kuvaajaksi — ei minusta olisi, niin pilvistä riippuvaa hommaa se näyttää olevan. Toistaviikkoiseksi venyi nytkin työ, joka olisi voitu suorittaa parissa päivässä. Kokeeksi olin mukana eräänä aamuna, jolloin Eljas Ö piti kuvattaman. Herra Ö:n nimellä tunnettiin tässä tuonnottain itse Eljas Lönnrothin patsas, josta sukunimen kaikki muut kirjaimet paitsi ö olivat varisleet. Nyt siitä toki oli poistettu lopuikin, mutta kyllä me silti tunnemme Lönnrothin, jota ei esitäkään mikään alaston tyttöpärvä. Mutta eihän siitä yritänyt mitään tulla, aurinko sen kuin kenkkuili vain. Läksin pois, mutta ei aikaakaan, kun seurue sitten tuli minua hakemaan, sillä olin saanut luvan seurata heitä Paltaniemeen, missä piti filmattaman.

Näin nyt ensimmäisen kerran tämän vanhan Paltamon emäseurakunnan entisen kirkonkylän — vaikka kirkonkylähän se nyt on vieläkin vanhoine kirkkoineen, onpa sillä oma pastoriakin. Totisesti tästä sijain- tinsakin puolesta luonnontutkimus- ja niemiä huomaan, että se on vanhaa kulttuurisuutta. Tie jota taivalsin kirkolta Sutelan invaliidikodin ohi Sutelanperään oli kuin puistokujanen mahtavine koivuineen Oli myös peltä ja puutarhaa, tyyliä vanhoissa rakennuksissa ja aitoissa, jos ei tyyliä uusia uusissakaan asunnoissa. Tien päässä huomasin lähestyvänä ruohikkoista rauhaa pihaa suurten puiden varjossa, idylliä kerrassaan, mutta

annahan olla kun pääsin lähemmäs. Ainakin 15 koiraa syöksyi kimppuuni haukkuen ja mekastaen. Pari kiskoi housunlahettani niin, että jo meinasin hermostua. Olin Toini Huhtaniemen kartanossa ja tämä toimielias emäntä tunnetaan kyllä niillä main jos vähän laajemmallakin. Paitsi niitä viittätoista (vähintään) eri kokoista koiraansa hän hoitaa yhdessä tyttärensä kanssaan (mutta kahden) 8 lehmää, 6 sikaa, kanoja ja ainakin jossain vaiheessa — neljä hevosta. Eikä siinä kyllin. Hän on innostunut kotiseutunsa historian narrastajaksi, tietojen kerääjäksi ja mainio muistajaksi, puhujaksi ja kirjoittajaksi, jonkalaisia tarvitsisimme paljon.

Tällä matkalla näin siis ensimmäisen kerran »Keisarin tallin», jossa Aleksanteri I 1819 Kajaanin matkallaan aterioi. Sen ulakolla on vieläkin tervavene, jolla keisari soudettiin joen yli Vuottolahdessa. Talli on 1827 siirretty kirkon kupeelle Haapakankaalta, missä ateriointi ja vierailu tapahtui. Talliin on kerätty muitakin esineitä, joita suosituttu hallitsija vaivalloisella korpimatallaan käytti, nimittäin pöytä ja penkki, joita ruokailtaessa käytettiin, sänky, jossa hän Mainuan Ronkalassa nukui, puusatula, jolla hän ratsasti Kajaanista ja kärryt, joita hän käytti loppumatkalla Kajaanista Nissilään.

Museo kokonaisuudessaan on kaunis osoitus paltaniemeläisten historian harrastuksesta.

Kirkko sinänsä ansaitsisi oman lukunsa. Se on eräs Pohjois-Suomen vanhimmissa, valmistunut 1762. Jo seuraavana vuonna Oulun kuulu kirkko-maalari Mikael Toppelius koristi kirkon kattoaltaan raamatullis-aiheisin maalauksin, jotka jokin aika sitten on entisöity. Tä-

män viime mainitun työn suoritti taiteilija Niemi muinaisteitteellisestä toimikunnasta. Koko luomisen ja kärsimisen historian nämä laajan kirkon seinä kiertävät maalaukset esittävät ja jos niissä välillä välähtää oikeaa taiteilijaakin on niissä tekniikan ja näkemyksen puolesta enemmän primitiivistä. Mutta työsuorituksen kokonaisuudessaan tekee kyllä mieli nostaa hattua vanhalle kuvamaalarille, jonka vilpittömän ja hartaan aherruksen parhaiten säilynyt muistomerkki Paltaniemen kirkko on.

Tämä kirkko ikuistettiin lyhytfilmiin niin ulkoa kuin sisältä. Samaan filmiin pääsi myös Hövelö — Leinojen syntymäköti, nykyisin taiteilija Br. Tuukkasen omistuksessa. Allekirjoitaneelta siellä käynti vieläkin jäi, koska aika oli kortilla.

Eräänä kauniina keskipäivän hetkenä sijoittui meitä sitten viisi miestä toimitusjohtaja Pauli Ipatin 6-hengen uudenuutukseen Fordiin ja matka maakuntaan alkoi. Siihen kierroksen mahtuivat Sotkamo, Kuhmo, Ristijärvi, Hyrynsalmi ja Suomussalmi, jos kohta nimi-merkki myöhästyi Kuhmon kyydistä. Vuokatin jylhänkauniit maisemat, Sotkamon kirkonkylä, Kuhmon kuulu ja paraikaa entisöitävä kirkko, Hyrynsalmen kirkonkylä ja paljon muuta oli matkalla sellaista, mikä filmimiehiäkin kiinnosti. Vuokatin maisemien jälkeä taisivat kuitenkin Suomussalmen näkymät eniten kiinnostaa.

Suomussalmen kirkkorituaali päättyi siis vanhan kirkonkylän voittoon. Ajaessamme Haukipään lonsilla vanhan Karhulan pappilan suunnalta kirkolle päin eroittuu jo suoran yläpäässä uuden kirkon suippo torni. Kirkko on, kuten tässäkin lehdessä jo on ehditty kuvata, todella tyyli-

käs niin ulkoa kuin sisältä. Sen kuorin maalaukset ovat herättäneet huomiota lukemattomissa lehdissä kautta maan, sen ovat taiteilija Bruno Tuukkasen käsialaa.

Huomiota ovat herättäneet myös suomussalmelaisen kuvanveistäjän Jooseppi Mannisen puuveistokset. Suomussalmelaisia on syytä onnitella tästä temppeleistä. Tutulta paikalta kirkon vierestä, kylän korkeimmalta kohdalta, katselin maisemia, välkkyviä Kiannan vesiä ja kaukaisuuteen häipyviä metsiä ja vaaroja. Tuli mieleen, että tämän uuden kirkon suippo torni kukkoineen ja ennenkaikkea tulenpalavana auringonnousuna hehkuva kuparikatto näkyvät kauas selkostenkin taakse viitoittaen kirkon tien tulevienkin aikojen Kenkkusille jos Heikkisillekin, Topiaksille jos Amantoillekin.

Suomussalmen kirkonkylä on jo muuten kasvanut komeaksi samalla kun vanha historiallinen Ämmänsaari on kehittynyt toiseksi merkittäväksi keskuksiksi.

Niin oli filmimiesten käytettävissä oleva aika auringon nuokailun takia supistunut vähien, että heidän oli luovuttava Turjassa käynnistä. Olisivat ne Kiannon kirjalliset joskohta murheellisen raunioituneet törmät kuuluneet tuohon katsaukseen, mutta minkä mahtoi luonnonvoimille! Iki-Kianto lie manannut epäkohteliaisuuttamme, mutta pirautapas noin vain koh-talonkursuun — kattia kanssa. Kun minunkaan aikatauluni ei sallinut jättäytymistä »völjystä» piti omakin käynti lykätä.

Paljon on »Surunsalmi» nyky-aikaistunut. Ei ole kaukana aika, jolloin sielläkin kuuluu junan viheliysi, olkoonkin. että sitä Turjanlinnan maisteri korpitunnossaan on joissain lastuissa jo

etukäteen muka kauhistellut tyyli-rikkona ja joku pitäjäläinen ihan muka vakavissaan vastustellut. Kyllä korpikansa nyt vain odottaa rautatietä. Ajan ratas pyörii... Mutta luonnontunnelma näillä rannoilla on entinen, väärentämätön.

Sitten taas lossiin ja yli ja takaisin Hyrynsalmen kerta kerralta komistuvaan kirkonkylään. Kiire pakkasi jo päälle — auton vauhtimittari vipotti useammin 100:n oikealla kuin vasemmalla puolella ja se kiire tuntuu tässä pakinnassakin. Monet tavoittelemistani olivat Hyrynsalmella tavoittamattomissa, mutta Ipatin johtaja tarjosi tuorekääntykävit ja niin huristettiin Hyrynsalmelta. Ristijärvellä ei enää ollutkaan aikaa viivytellä kuin lossissa.

Huomiotamme kiinnittivät monen monet upeat kansakoulut niin kylissä kuin kylien välilläkin ja niin erinomaista kuin se onkin tuli kyllä mieleen, että olisi oikeastaan ensin saatava opettajien palkkataso sellaiseksi, ettei näihin hienoihin kouluihin sitten tarvitsisi vallan viraa-peleitä opettajia palkata. Miten lie!

Pian vaihtui 100 km tuntinopeus kuitenkin 6 km:ksi tunnissa, kun Kontiomäkeen jättäytyneenä ja Vuokattiin junailleena heittäysin jalankulkijaksi. Mutta hämärtyvässä sinipunervassa illassa tuo vaihteleva 8 km asemalta Vuokatin vieritsi hiljaiseen Vaarankylään kyllä kantatti. Paljon uutta tällä matkalla opin myös turistivihkosesta »Kainuun mailta». Milloinkahan Oulun opas saa maakunnallisen jatkon?!

Pannu